

Civilprocesuālo tiesību principa izpratne: teorētiski filozofiskas problēmas aspekts

Ivars Kronis

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

Ievads. Civilprocesuālās tiesības, kas ir jurisdikcijas īstenošanas pamats civillietās, tāpat kā jebkura cita tiesību nozare, kas regulē noteiktu sabiedrisko attiecību jomu, nevar pastāvēt bez noteiktas principu sistēmas. Principi veido jebkuras tiesību sistēmas un katras tās nozares pamatus. Civilprocesuālās tiesības – tā ir viena no Latvijas tiesību nozarēm, un tās principiem piemīt arī zināma specifika, kas ir raksturīga tikai šai tiesību nozarei. Par principu jēdzieniem civilprocesuālo tiesību zinātnē ir izteikti dažādi uzskati.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Šī pētījuma mērķis ir civilprocesuālo tiesību principa raksturīgo iezīmju izpēte un jēdziena pamatošana. Tradicionāli principi tiek definēti kā visu sākumu pamati, uz kuriem tiek būvēts civilprocess un kuri atspoguļo tiesas spriešanas uzdevumus civillietās un nosaka tās īstenošanas metodes. Pētījuma empirisko bāzi veido zinātnieku darbi un rakstu krājumu materiāli, periodikas materiāli un pirmavoti, tiesību akti, statistikas dati, interneta resursi, cita publiski pieejama informācija. Pētījuma izstrādē izmantota analītiskā, salīdzinošā, induktīvā un deduktīvā pētniecības metode.

Rezultāti. Civilprocesuālo tiesību principu savdabīgums ir saistīts ar juridisko normu dabu, kurās tie ir nostiprināti (civilprocesuālās normas), un to realizācijas vidi (civīlā tiesvedība). Civilprocesuālie principi ir civilprocesa formas ārējās izpausmes tiesiskie pamati. Civilprocesuālie tiesību principi ir pamats Civilprocesa likuma (CPL) tiesisko normu iestrādei, un tie ir patstāvīgs institūts. Tomēr no juridiskās tehnikas pozīcijām likumos tie ir atspoguļoti atšķirīgi. Vairākums ar likumu noformulēti atsevišķos pantos.

Virkne principu izteikta atsevišķu normu un institūtu saturā, no kuriem šie principi tiek izklāstīti teorētiskās analīzes un apkopošanas ceļā. Piemēram, dispozitivitātes principa būtību civilprocesuālo tiesību zinātnē izsecina no daudzu CPL pantu satura. Civilprocesuālo tiesību principu nozīme ir tā, ka tie palīdz apvienot normas un institūtus šajā tiesību nozarē, t. i., papildus sabiedrisko attiecību tiesiskās regulēšanas priekšmetam, metodēm un uzdevumiem tiem ir attiecīgās tiesību nozares individualizējoša iezīme; izsakot svarīgākos civilprocesa tiesību principus, kalpo par pamatu šo tiesību normu interpretēšanai, izskaidrojot to jēgu un nozīmi; nostiprinot tiesas un tiesvedības dalībnieku tiesisko stāvokli, tie ir droša tiesiskās aizsardzības un taisnīga (likumīga un pamatota) tiesas sprieduma pieņemšanas garantija lietā. Civilprocesuālo tiesību principu praktiskā nozīme ir tā, ka tie ir garantants likumīgai un pamatotai tiesas spriešanai civillietās un raksturo civilprocesuālo tiesību un civilprocesa sakārtošanas pamatu.

Secinājumi. Tiesu praksē procesa principi vienmēr ir tiesību direktīvas, kas pirmkārt un galvenokārt ir vērstas uz tiesu. Visi principi nosaka vissvarīgākos tiesas pienākumus, vai nu tiesību piemērošanas darbības īstenošanai (likumības princips), vai arī tiesību nodrošināšanai, kādas tiek piešķirtas pusēm un personām, kuras piedalās lietā (pušu vienlīdzības, dispozitivitātes un sacīkstes princips procesā). Par principu var atzīt tikai tādu tiesību normu, kuru neievērojot vai pārkāpjot visi tiesu darbības rezultāti tiesvedībā konkrētajā lietā tiek padarīti par bezvērtīgiem, kļūst nelikumīgi un ir atceļami.

Nemot vērā teikto, civilprocesuālajām tiesībām (civilprocesam) var dot šādu definējumu: civilprocesuālo tiesību (civilprocesa) principi ir Latvijas Republikas Satversmē un civilprocesuālo tiesību normās nostiprināti idejiski pamati, kas nosaka tiesas procesa darbības uzbūvi, tā tiesisko dabu un garantē taisnīgu tiesas spriešanu civillietās.